

در حادثه عاشورا از شخصیتی به نام ام کلثوم نام برده می شود. خبرهای فراوانی در مورد حضور او رسیده است؛ از جمله این نمای حلی (م ۴۵ عق) می نگارد: خطبیت ام کلثوم بنت علی (ع) من وراء کله و قد شب علیها البکاء؛ فقالت: يا أهل انکوفة، سوءة ما لكم خذلتكم حسيناً و قتلتموه و سببتم نساوه....^(۱)

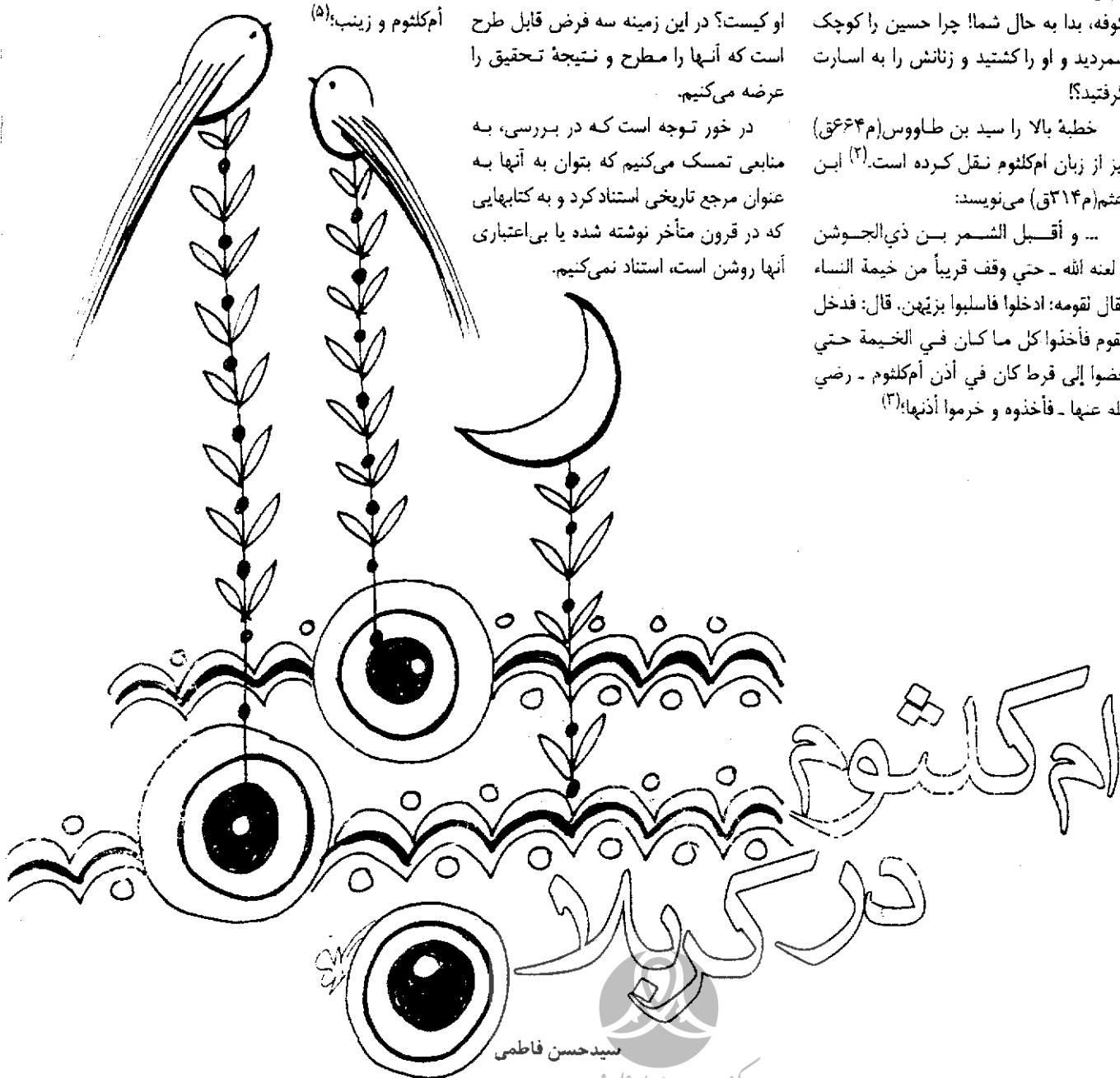
شمر بن ذی الجوشن - لعنه الله - آمد و نزدیک خیمه زنان ایستاد و به لشکرش گفت: داخل شوید و زیتهای آنان را بگیرید، آنها نیز وارد شدند و هر چه در خیمه بود گرفتند حتی گوشواره ام کلثوم را کشیدند و گوشش را پاره کردند! همین مضمون را ابن شهر آشوب (م ۸۸۸ق) هم آورده است.^(۲)

از جمله مباحث مطرح در مورد ام کلثومی که در واقعه عاشورا حضور داشته این است که او یکیست؟ در این زمینه سه فرض قابل طرح است که آنها را مطرح و نتیجه تحقیق را عرضه می کنیم.

در خور توجه است که در بررسی، به منابعی تمسک می کنیم که بتوان به آنها به عنوان مرجع تاریخی استناد کرد و به کتابهایی که در قرون متاخر نوشته شده یا بی اعتباری آنها روشن است، استناد نمی کنیم.

ام کلثوم دختر امام علی (ع) از بشت برده هودج با گریه چنین خطبه خواند: اي اهل کوفه، بدا به حال شما! جرا حسین را کوچک شمردید و او را کشید و زنانش را به اسارت گرفتید؟!

خطبه بالا را سید بن طاووس (م ۶۴ عق) نیز از زبان ام کلثوم نقل کرده است.^(۳) ابن اعثم (م ۱۴۰ق) می نویسد: ... و أقبل الشمر بن ذي الجوشن - لعنه الله - حتى وقف قريباً من خيمة النساء فقال نقومه: ادخلوا فاسلبو بزینهن. قال: فدخل القوم فأخذوا كل ما كان في الخيمة حتى افروا إلى قرط كان في أدن ام کلثوم - رضي الله عنها - فأخذوه و خرموا أذنها!^(۴)

دفتر مطالعات و تحقیقات زنان

حق التاليف تبدیل مقاله به محتوای دیجیتال برای دفتر مطالعات و تحقیقات زنان محفوظ است

سید حسن فاطمی
مرکز مدیریت حوزه های علمی خواهان

شاهد بودم که امکلثوم و زید بن عمر در یک ساعت از دنیا رفتند و آنان را بیرون برده، سعید بن عاص بر آن دو نماز خواند و زید را در حرف امام گذاشتند و امکلثوم در مقابل زید بود. میان مردم عده‌ای از اصحاب پیامبر(ص) بودند.

- بخاری (م ۲۵۶ ق)

توفی زید بن عمر و امکلثوم فقتموا عبدالله بن عمر و خلفه الحسن و الحسین [۱۴] زید بن عمر و امکلثوم از دنیا رفته و عبدالله بن عمر را پرای نماز، جلو قرار دادند و پشت سر او حسن و حسین [ع] بودند.

- بخاری از قول عبدالله بهی:

شهدت امکلثوم و زید بن عمر من الخطاب صلی علیهم این عمر و شهد ذنک الحسن والحسین [۱۵] حضور داشتم که این عمر بر امکلثوم و زید بن عمر بن خطاب نماز خواند و حسن و حسین در نماز شرکت داشتند.

- محمد بن احمد دولابی:

ان امکلثوم بنت علي و زید بن عمر ماتا فکفنا و صلی علیهم سعید بن العاص و خلفه الحسن و الحسین و أبوهریره [۱۶] امکلثوم دختر علی [ع] و زید بن عمر از دنیا رفتند و تکفین شدند. سعید بن عاص بر آنها نماز خواند و پشت سر او حسن و حسین و أبوهریره بودند.

- شیخ طوسی (م ۴۶۰ ق):

أخرجت جنازة امكليثوم بنت علي(ع) و ابنها زيد بن عمر و في الجنازة الحسن(ع) و الحسين(ع) و عبدالله بن عمر و...! [۱۷]

برخی بر این عبارت
امکلثومی که در واقعه عاشورا
از او نام می‌برند،
در واقع زینب کبری است
و به عبارت دیگر
امکلثوم کنیه زینب کبری است.

المعتلون من النار هم ولد بطنها: الحسن و الحسين و زينب و امكليثوم [۱۸]

به امام صادق(ع) عرض کرد: فذابت کرد، معنای این سخن یعنی صراحتاً چیست که فرمود: فاطمه پاک است، پس خداوند آتش را بر ذریته او حرام کرد؟ امام(ع) جواب داد: رهاسنگان از آتش فرزندان و هستنت: حسن و

حسین و زینب و امکلثوم.

ابن این اشجار هضمیمه خبرهای دیگری که ذرا نایابی ساخته و شان می‌دهند زینب و امکلثوم دو زن بوده‌اند. به دست می‌اید امکلثوم حاضر در کربلا دختر دوم حضرت زهرا(س) می‌باشد.

اشکال: بر اساس اخبار رسیده، امکلثومی که مادرش حضرت زهرا(س) است در زمان حیات امام حسن(ع) از دنیا رفت؛ زیرا حضرت در نماز بر او شرکت داشت. بنابر این نعمتی توandise در کربلا حضور داشته باشد. بعضی اخبار در این زمینه عبارتند از:

- محمد بن سعد از قول عبدالله بهی:
شهدت این عمر صلی على امكليثوم و زید بن عمر بن الخطاب فجعل زیداً غني ما يلي الإمام و شهد ذلك حسن و حسین [۱۹]

حاضر بودم که این عمر بر امکلثوم و زید بن عمر بن خطاب نماز خواند و زید به طرف امام جماعت گذارده شد و حسن و حسین [ع] در نماز شرکت داشتند.

- محمد بن سعد:
إنه (ابن عمر) صلى على امكليثوم بنت علي و ابنها زيد و جعله مما يليه و كثير علية أربعاء... و خلفه الحسن و الحسين ابا علي و...! [۲۰]

ابن عمر بر امکلثوم دختر علی [ع] و فرزندش زید نماز خواند و زید را در طرف امام جماعت گذارده و چهار برابر او تکییر گفت... و پشت سر او حسن و حسین فرزندان علی [ع] در نماز شرکت داشتند.

- ابن ابی شیبہ (م ۲۳۵ ق) از قول عمار:
شهدت امکلثوم و زید بن عمر ماتا فی ساعه واحدة فآخر جوهمما فقضی علیهم سعید بن العاص فجعل زیداً مما يليه و جعل امکلثوم بین يدي زید و في الناس يومئذ ناس من أصحاب النبي (ص) و الحسن و الحسين في الجنازة [۲۱]

دفتر مطالعات و تحقیقات زنان

حق التاليف تبدیل مقاله به محتوای دیجیتال برای دفتر مطالعات و تحقیقات زنان محفوظ است

فاطمه[س] برای علی [ع] ابن فرزندان را به دنیا آورد: حسن و حسین و محسن - که عذر کوچکی از دنیا رفت - و امکلثوم و زینب.

- محمد بن سعد (م ۲۳۰ ق):
قال محمد بن عمر: ولدت فاطمة لعلي الحسن و الحسين و امكليثوم و زينب [۲۲]
محمد بن عمر می‌گوید: فاطمه برای علی، حسن و حسین و امکلثوم و زینب را به دنیا آورد.

- محمد بن سالمان کوفی (از تعداد ۳۰۰ ق):
وزبت [فاطمه] بنت رسول الله(ص) شعر حسن و حسین و زینب و امکلثوم فتحصلت بر اینه فحشة [۲۳]
حضرت فاطمه[س] موى حسن و حسین و زینب و امکلثوم را وزن کرد و هموزن آن را نقره داد.

- محمد بن احمد دولابی (م ۳۱۰ ق):
و أما فاطمة بنت رسول الله(ص) فتزوجها علي بن أبي طالب فولدت له الحسن الأكبر و الحسين وهو المقتول بالعراق بالصلف و زينب و امکلثوم فهؤلاء ما ولدت فاطمة بنت رسول الله(ص) من علي بن أبي طالب [۲۴]

علي بن ابي طالب[ع] با حضرت فاطمه[س] ازدواج کرد و حاصل این ازدواج حسن اکبر و حسین - که در عراق در سرزمین طف کشته شد - و زینب و امکلثوم است. اینها کسانی هستند که حضرت فاطمه[س] از علی [ع] به دنیا آورد.

- شیخ صدوق (م ۳۸۱ ق):
فیلث لأبی عبدالله(ع): هل قال رسول الله(ص): إن فاطمة أحصنت فرجها فحرّم الله ذریتها على النار؟ قال: نعم، عنى بذلك الحسن والحسين و زینب و امکلثوم؛ راوی می‌گوید: به امام صادق(ع) عرض کرد: آیا پیامبر(ص) فرمود: فاطمه پاک است، پس خداوند آتش را بر ذریته او حرام کرده است؟ امام(ع) فرمود: بل، مراد پیامبر(ص) از این سخن، حسن و حسین و زینب و امکلثوم است.

- شیخ صدوق به نقل از حماد بن عثمان:
قلت لأبی عبدالله(ع): جعلت فداك، ما معنی قول رسول الله(ص): إن فاطمة أحصنت فرجها فحرّم الله ذریتها على النار؟ فقال:

ابی لمارد الباه و لکنی سمعت رسول الله -
صلی الله علیه وسلم - یقُول: کل سبب و
نسب منقطع یوم القيامة ماخلاً سببی و نسبی
کل ولد اب فی ان عصیتهم لأبیهم ماخلاً ولد
فاطمة فیانی أنا أبوهم و عصیتهم،^(۲۶)

عمر برای خواستگاری از امکلتوم نزد امام
علی [ع] رفت. امام [ع] عنز آورد که او کوچک
است. عمر گفت: من برای شهود نمی‌خواهم
ازدواج کنم؛ بلکه از رسول خدا[ص] شنیدم که
در قیامت همه سبب و نسبها قطع می‌شود
غیر از سبب و نسب من. رگ و ریشه هر
کسی از طریق پدرش است؛ به جز فرزندان
فاطمه که من پدرشان هستم.
در اخبار متعدد دیگر نام مادر امکلتوم ذکر
نشده؛ اما عمر هدف خود از ازدواج را این‌گونه
ذکر کرده که می‌خواهد نسلی از پیامبر[ص]
داشته باشد.^(۲۷) روشن است که خواسته عمر
زمانی تحقق می‌یابد که با فرزند حضرت
زهرا[س] ازدواج کند.

۲. امکلتوم کنیه زینب کبری (س)

برخی بر این باورند امکلتومی که در واقعه
عاشروا از او نام می‌برند، در واقع زینب کبری
است و به عبارت دیگر امکلتوم کنیه زینب
کبری است.^(۲۸) گویا دلیل شان این است
امکلتومی که مادرش حضرت زهرا[س] است
پیش از واقعه عاشروا از دنیا رفت. از سوی
دیگر بعضی خبرها در مورد حضرت زینب در
مورد امکلتوم هم نقل شده و بر عکس. چند
نمونه را مرور می‌کنیم:

(۱) بر اساس منابع متعدد، وقتی دشمنان
تصمیم گرفتند امام سجاد[ع] را به شهادت
برسانند، زینب کبری خود را روی حضرت
انداحت و اظهار داشت: «اگر بساخته کشته
شود، پیش از او من را بکشید»؛ زینب کبری
به این صورت از شهادت امام[ع] جلوگیری
کرد.^(۲۹)

اما اسفراینی در نورالعين، صفحه ۵۲
همین قضیه را به امکلتوم نسبت داده است.
ب) طبری:

لما دخل برأس حسین و صیانه و أخواته
و ننانه على عبیدالله بن زياد لبست زینب
ابنة فاطمة أرذل ثيابها و تنكريت و حف بها
بما ذهنا دخلت جلسه فقال عبیدالله ابن

فرزندان فاطمه[ع] عبارتند از: حسن و
حسین و محسن - که سقط شد - و زینب
کبری و امکلتوم کبری که عمر با او ازدواج
کرد.

- محمد بن احمد دولابی (م ۱۰۳ق):
تزوج علي بن أبي طالب فاطمة بنت
رسول الله[ص] فولدت له حسناً و حسيناً و
زينب و امكلتوم و رقية فماتت رقية و لم تبلغ.
و أما زينب فكانت عند عبدالله بن جعفر بن
أبي طالب و أما امكلتوم فكانت عند عمر بن
الخطاب.^(۲۲)

- محمد بن جيان (م ۳۵۴ق):
تزوج عمر امكلتوم بنت علي بن
أبي طالب وهي من فاطمة.^(۲۳)

عمر با امكلتوم دختر علي [ع] ازدواج کرد و
مادر او فاطمه بود.

- بلاذری (م ۳۷۹ق):
ولد علي بن أبي طالب الحسن و الحسين
و محسن درج صغيراً و زينب الكبرى تزوجها
عبدالله بن جعفر بن أبي طالب فولدت له و
امكلتوم الكبرى تزوجها عمر بن الخطاب و
أمهem فاطمة بنت رسول الله - صلی الله علیه و
سلم؛^(۲۴)

فرزندان علي بن أبي طالب[ع] عبارتند
از: حسن و حسین و محسن - که در کوچکی
از دنیا رفت - و زینب کبری - که عبدالله بن
جهفر با او ازدواج کرد؛ و از او فرزندان شد - و
امکلتوم کبری - که عمر با او ازدواج کرد - مادر
همه اینها فاطمه[س] است.

- طبری (م ۱۰۳ق):
تزوج عمر بن الخطاب امكلتوم ابنته علي
بن أبي طالب وهي ابنة فاطمة بنت رسول الله
- صلی الله علیه وسلم.^(۲۵)

عمر با امكلتوم دختر علي [ع] و
فاطمه[س] ازدواج کرد.
- قطیعی: *مُقْتَيِّعٌ: زَوْرَةٌ مَاءِ لَمِيزَهَرَانَ*
دفتر ابن الغیاثین الخطاب خطب إلى علي بن
حق الأبي طالب امكلتوم فاعتل عليه بصفرها فقال:
تحفیقات زنان مخطوط است

جنازه امکلتوم دختر علی[ع] و بسرش زید
بن عمر بیرون برده شد و پشت سر جنازه،
حسن[ع] و حسین[ع] و عبدالله بن عمر و ...
بودند.

از این اخبار به دست نمی‌آید که مادر این
امکلتوم، حضرت فاطمه[س] است؛ اما از
خبرهای فراوان دیگر این امر به دست
می‌آید.^(۱۸) در اینجا به ذکر بعضی از اخبار
بسته می‌کنیم:

- محمد بن سعد:
امکلتوم بنت علي بن أبي طالب بن عبد
المطلب بن هاشم بن عبد مناف بن قصی و
أمهما فاطمة بنت رسول الله و أمهها خدیجه بنت
خوبیلد بن أسد بن عبد العزیز بن قصی
تزوجها عمر بن الخطاب؛^(۱۹) امکلتوم دختر علی بن ابی طالب[ع] ... و
مادرش فاطمه[س] دختر رسول خدا[ص] و
مادر او خدیجه دختر خوبیلد ... است که عمر
بن خطاب با او ازدواج کرد.

- مالک بن انس:
وضعت جنازه امکلتوم بنت علي بن
أبی طالب من فاطمة بنت رسول الله - صلی
الله علیه وسلم - و هي امرأة عمر بن
الخطاب؛^(۲۰)

جنازه امکلتوم دختر علی بن ابی طالب[ع]
از فاطمه[س] بر زمین گذاشته شد و او همسر
عمر بود.

- ابن شهر آشوب:
فولد من فاطمة[ع]: الحسن و الحسين و
الحسن سقط و زینب الكبرى و امکلتوم
الكبری تزوجها عمر؛^(۲۱)

نصی فداریم که «امکلتوم» کنیه
حضرت زینب است و ظاهرًا
جنین ادعای استنباط و
برداشت برخی محققان از
مجموع اخبار است.

بنا به نقلی کنیه زینب کبری
ام حسن بوده است.

ابن طیفور(م۳۸۰ق) نوشته است که
امکلثوم پس از ساخت کردن مردم این سخن
را فرمود.^(۲۵)

اشکال: ایراداتی براین دیدگاه وارد است:
اولاً، اخبار متعدد نشان می‌دهند که نه
تنها امکلثوم در کربلا حضور داشته، بلکه این
کیهنه نمی‌تواند برای زینب بکری(س) باشد. به
عبارت دیگر امکلثوم و زینب دو نفر بوده‌اند؛
زیرا از هر دو در یک رخداد سخن گفته‌اند:

- دینوری(م۲۸۲ق):

مضى الحسين - رضي الله عنه - أيضأ
نحو مكة و معه أختاه: أمكليثوم و زينب و ولد
أخيه و ...^(۲۶)

حسین(رض) با همراهی خواهرانش
امکلثوم و زینب و فرزندان برادرش به طرف
مکه حرکت کرد.

- ابوالفرح اصفهانی(م۳۵۶ق) هنگام

شارش اسراء:

... و زینب العقيلة و امکلثوم بنت علي بن
ابی طالب و سکینة بنت الحسين ...^(۲۷)

- امام حسین(ع) پس از رسیدن به
سرزمین کربلا، ابیاتی را خواند که چنین آغاز
می‌شوند:

يا دهر اف لک من خلیل
کم لک بالاشرقا و الأصلیل

ابن اعثم پس از آن نوشته است:

و سمعت ذلك أخت الحسين زينب و
أمكليثوم فقالت: يا أخي هذا كلام من أيفن
بالقتل. فقال: نعم يا أختاه. فقالت زینب:
والكلناه! ليث الموت أعدمني الحياة ... و
جلث أمکلثوم تنادي: واجتاداما وأبی علیاما
وأمامه واحستاما! واخستاما ...^(۲۸)

این شعر را خواهران حسین، زینب و

قتلتم أخي صبرا فويل لأمكم

ستجزون نارا حرزا يتقد^(۲۹)

امکلثوم دختر امام علی(ع) از پشت پرده
هدوج با گریه چنین خطبه خواند: ای اهل
کوفه، بدآ به حال شما! جرا حسین را کوچک
شمردید و او را کشید و زنانش را به اسارت
گرفتید؟!

[سپس این شعر را خواند:]

برادرم را با جر کشید؛ وای به مادراتان.

بـه زودی در آتشی کـه شعله هایش زبانه
مـی کـشد مـجازات مـی شـوـید.

ابن طاووس نیز این خطبه را از امکلثوم
نقل کرده^(۳۰) اما محمد علی قراجه داغی

تبیریزی(م۱۳۱۰ق) این خطبه را به حضرت
زینب(س) نسبت داده است.

د) طبرسی(م۰۶۵ق) اورده است که

وقتی اسیران به کوفه رسیدند، حضرت زینب

پس از دعوت مردم به سکوت، فرمود:

اما بعد يا اهل الكوفة، يا اهل الخليل و

الندر و الخذل و المكر، الا فلا رقات

العبرة ...^(۳۱)

ای اهل کوفه، ای اهل میکرا و حیله،

اشکهایان خشک شنود.

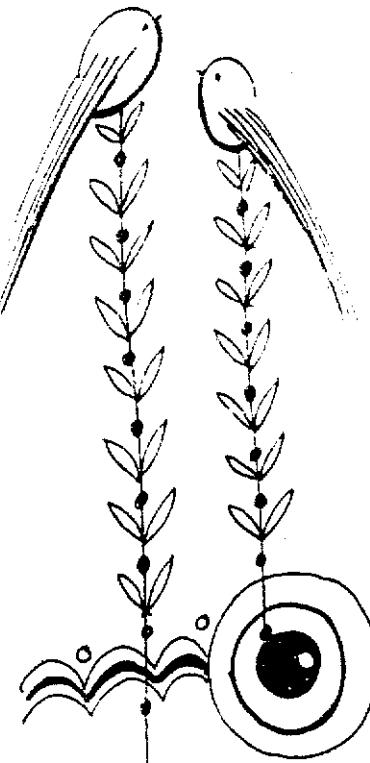
دفتر مطالعات و تحقیقات زنان

حق التاليف تبدیل مقاله به محتوای دیجیتال برای دفتر مطالعات و
تحقیقات زنان محفوظ است

زياد: من هذه الجالسة؟ فلم تكلمه فقال
ذلك ثلاثة كل ذلك لا تكلمه فقال بعض
إمائها: هذه زينب ابنة فاطمة. قال فقال لها
عبدالله: الحمد لله الذي فضحكتم و قتلتم و
أكذب أحدوكم. فقالت: الحمد لله الذي
أكرمنا بمحمد - صلى الله عليه وسلم - و
طهروا تطهيراً لا كما تقول أنت: إنما يفتح
الفاسق و يكذب الفاجر ...!^(۳۰)

هنگامی که سر مبارک امام حسین[ع] و
فرزندان و خواهران و زنان اهل بیت حضرت
را بر عبد الله بن زياد وارد کردند، زینب دختر
فاطمه[س] کهنهترین لباسش را پوشید و
ناشناس وارد شد و میان کشیزانش نشست.
عبدالله پرسید: این زن کیست؟ زینب بکری
جواب نداد. تا سه بار این سوال را تکرار کرد
اما حضرت جوابی نداد. یکی از کشیزان گفت:
او زینب دختر فاطمه[س] است. عبد الله
خطاب به حضرت گفت: سپاس خدای را که
شما را رسوا کرد و کشت و بدمتها یان را
باطل کرد. زینب بکری فرمود: سپاس خدای
را که ما را به محمد(ص) گرامی داشت و ما را
باک گرداند، نه آن گونه که تو می‌گویی؛ همانا
فاسق رسوا می‌شود و فاجر تکذیب می‌گردد.
همین مضمون در منابع متعدد دیگر در
مورد زینب بکری نقل شده اما^(۳۱) در
نورالعنین، صفحه ۵۷ این قضیه به امکلثوم
نسبت داده شده است.

ج) ابن نعای حلی(م۴۵ق):
خطبته امکلثوم بنت علی(ع) من وراء كلة
وقد غلب عليها البكاء فقالت: يا اهل الكوفة،
سوءة ما لكم خذلت حسيناً وقتلتموه وسيتم
نساءه ... ثم قالت:

نامهای زینب و امکلثوم کبری داشته، از کنیزی که نام او معلوم نیست، دختری نیز به نام امکلثوم صغیری داشته است. برخی نقلها عبارتند از:

- محمد بن سعد(م) ۲۳۰ق:

كان له من الولد: الحسن و الحسين و زينب الكبرى و أم كلثوم الكبرى و أمهم فاطمة بنت رسول الله(ص)... و رملة الصغرى و أم كلثوم الصغرى و...^(۳۳)

فرزندان على(ع) عبارتند از: حسن و حسين و زینب کبری و امکلثوم کبری که مادر آنها فاطمه دختر رسول خدا(ص) است. فرزندان دیگر رملة صغیری و امکلثوم صغیری و هستند.

- بلاذری:

ولد علي بن أبي طالب: الحسن و الحسين و محسن درج صغیراً و زینب الكبرى تزوجها عبدالله بن جعفر بن أبي طالب فولدت له و أمکلثوم الكبرى تزوجها عمر بن خطاب و أمهم فاطمة بنت رسول الله(ص)... و رملة الصغری و أمکلثوم الصغری...^(۳۴)

فرزندان امام على[ع] عبارتند از: حسن و حسين - که در کوچکی از دنیا رفت - و زینب کبری - که عبدالله بن جعفر بن ابی طالب با او ازدواج کرد و از او فرزندار شد - و امکلثوم کبری - که عمر با او ازدواج کرد - مادر همه اینها فاطمه(س) است... و رملة صغیری و امکلثوم صغیری...;

- محمد بن سليمان کوفی:

ولد علي بن أبي طالب: الحسن و الحسين و زینب و أمکلثوم أمهم فاطمة بنت رسول الله(ص)... و زینب الصغری و نفیسه و امکلثوم الصغری و...^(۳۵)

- طبری:

و کارز لها (فاطمه) منه من الوند: الحسن و الحسين و یذكر أنه كان لها منه ابن آخر يسمى محسناً توفی صغیراً و زینب الكبرى و أمکلثوم الكبرى ... و كان له بنات من أمراء شتی لم یسمی لنا أسماء أمرائهم منهن ... و رملة الصغری و أمکلثوم الصغری...^(۴۶)

فرزندان فاطمه[س] از امام على[ع] عبارتند از: حسن و حسين و می گویند که پسر دیگری به نام محسن داشته که در کوچکی از دنیا رفته است و زینب کبری و امکلثوم

امکلثوم شنیدند و گفتند: ای برادر، این سخن کسی است که یقین به کشته شدن دارد. امام[ع] فرمود: بله، خواهانم. زینب فرمود: ای وای، کاش مرگ صرا از بین می برد... و امکلثوم ندا داد: واجد، ای پدرم علی، ای مادرم، ای حسن، ای حسین....

سید بن طاووس نیز پس از شعر مذکور، از قول راوی می نویسد:

فسمعت زینب بنت فاطمة(ع) ذلك؛ فقلت: يا أخي، هذا كلام من أيمان بالقتل. فقال(ع): نعم يا أخيه. قالت زینب: وإنك لاته يعني الحسين(ع) إلى نفسه.

قال: فبكى النسوة و لطممن الخدود و شفقن الجيوب و جعلت أم كلثوم تنادي: وامحمداء، واعلياء، وأماء، وأخاه، واحسيناه ... ثم قال [الحسين]: يا أخيه يا أم كلثوم و أنت يا زینب و أنت يا فاطمة...!^(۳۷)

زینب این شعر را شنید و عرض کرد: ای برادر، این سخن، کلام کسی است که یقین به کشته شدن دارد. امام(ع) فرمود: بله، خواهتم. زینب گفت: ای وای، حسین از مرگش خبر می دهد!

زنان گریستند و به صورت هایشان زدن و گربیان دریدند. امکلثوم هم نداد: ای محمد، ای علی، ای مادر، ای برادر، ای حسین... سپس امام(ع) فرمود: خواهانم، ای امکلثوم، ای زینب، ای فاطمه....

دوم، بعيد است کنیه حضرت زینب(س) امکلثوم باشد;^(۴۰) زیرا امام على(ع) از حضرت فاطمه(س) دو دختر به نامهای زینب و امکلثوم کبری داشته، از همسر دیگر دختری به نام امکلثوم صغیری داشته است (من اخبار در ادامه می آید) اگر کنیه زینب کبری، «امکلثوم» بود، کنیه خواهر کوچکتر

■ نقل وقایع مربوط به زینب
کبری در مورد امکلثوم و
بو عکس، در کتابهای متاخر و
در منابع غیر قابل اعتماد،
صورت گرفته است.

۳. امکلثوم دختر امام على(ع) از

غیر حضرت فاطمه(س)

(۱) شواهد زیادی دلالت می کنند علاوه بر دلیلکه امام از حضور فاطمه(س) دو دختر به حق التاليف تبدیل مقاله به محتوای دیجیتال برای دفتر مطالعات و تحقیقات زنان محفوظ است

کبری... امام علی[ع] دختران دیگری از زنان متعدد داشته که نام مادرانشان معلوم نیست. از جمله آنها رملة صفری و امکلثوم صغیری هستند.

- محمد بن حبان:

کان لعلی بن أبي طالب خمسه و عشرون ولدأ. من الولد الحسن و الحسین و محسن و امکلثوم الکبری و زینب الکبری و هؤلاء الخمسة من فاطمة بنت رسول الله[ص] و كان له من غيرها محمد بن علی و عبید الله و عمر و ابوبکر و یحیی و جعفر و عباس و عبدالله و رقیة و رملة و ام الحسن و امکلثوم الصفری و ... [۲۷]

نتیجه:

- (۱) خواهر امام حسین[ع] به نام امکلثوم در کربلا حضور داشته و او غیر از زینب کبری است.
(ب) امام علی[ع] از حضرت زهرا[س]
دختری به نام امکلثوم کبری و از همسر دیگر امکلثوم صغیری داشته است.
(ج) امکلثوم کبری در زمان حیات امام حسین[ع] از دنیا رفت.
(د) به خبری دست نیافتیم که نام مادر امکلثوم حاضر در کربلا را مشخص کنند. ظاهراً این امکلثوم از همسر دیگر امام علی[ع] غیر از حضرت زهرا[س] است. احتمال دارد امکلثوم صغیری باشد که مادرش کنیز بوده است و شاید همان رقیه همسر مسلم بن عقیل باشد.

پیشنهاد:

۱. میر الاحزان، ص ۶۹-۶۸.
۲. الیوفو، ص ۹۱.
۳. احتجاج، ج ۲، ص ۱۰۹. ر.ک: مناقب ابن شهر آشوب، ج ۵، ص ۲۶۱.
۴. بلاغات النساء، ص ۲۲.
۵. الاخبار الطوال، ص ۲۲۸.
۶. مقاتل الطالبين، ص ۷۹.
۷. سیرة ابن اسحق، ج ۳، ص ۲۶.
۸. طبقات کبری، ج ۷، ص ۲۶.
۹. مناقب ام المؤمنین[ع]، ج ۲، ص ۲۷۲.
۱۰. متنبی اهل الرحمان، ص ۲۱۵. لهوی، ص ۹۴-۹۳.
۱۱. طبقات کبری، ج ۷، ص ۴۶۴.
۱۲. همان،

۱۳. مصنف، ج ۳، ص ۱۹۷.
۱۴. تاریخ صغیری، ص ۱۲۱.

۱۵. همان.
۱۶. الذریة الطاهرة النبویة، ص ۱۶۴.

۱۷. خلاف، ج ۱، ص ۷۲۲ و ۷۲۳.

۱۸. یا توجه به اینکه اخبار این قسمت حکایت از ازدواج امکلثوم با عمر دارد شاید ذکر است که در این زمینه اختلافات و مباحث مهمی وجود دارد که در مقام بحث آن نیستم. کتاب های مستقل در این باره توشیه شده است و به همین مقام این نسبت من کثیم که حق التالیف تبدیل مقاله به محتوای دیگران برای دفتر مطالعات و تحقیقات زنان محفوظ است. او از همان امکلثوم صغیری یا رقیه است. او از

ج) بنا به نقلی مسلم بن عقیل با دو دختر امیر المؤمنین[ع] که ناشان رقیه بوده ازدواج کرد. (۲۹) این عنبه، همسر مسلم بن عقیل را امکلثوم دختر امام علی[ع] معرفی کرده، (۳۰) بنابراین احتمال دارد کنیه رقیه «امکلثوم» بوده است.

از مطالعه مجموع مطالب تاریخی به نظر می رسد امکلثومی که در کربلا حضور داشته همان امکلثوم صغیری یا رقیه است. او از

- نگارنده قاموس الرجال، روایات شیعه در مورد این ازدواج را متوانو دانست. ر.ک: قاموس الرجال، ج ۱۲، ص ۲۱۶.
به نظر من رسید ازدواج امکلثوم با عمر فابل اینکار نیست: اماز اخبار به دست می اید امام علی[ع] (تمثیل ثلثی) به چین وصلی شدنش و در اینجا با این عمر مخالفت کرد اما عمر با سماجتها و تهدیدهایی که کرد، موفق به این وصلت نش و قدر عمر مرد، بلا فاصله اندم علی[ع] دست دخترش را گرفت و به خانه برد.
۱۹. طبقات کبری، ج ۸، ص ۴۶۲.
۲۰. السنونه الکبری، ج ۲، ص ۱۸۲.
۲۱. مناقب آل ابی سالمه، ج ۲، ص ۲۶.
۲۲. الذریة الطاهرة النبویة، ص ۲۶.
۲۳. الثقات، ج ۲، ص ۲۱۶.
۲۴. انساب الاشرافه، ص ۱۸۹.
۲۵. تاریخ طبری، ج ۳، ص ۱۶۸.
۲۶. فضائل الصحابة، ج ۲، ص ۲۶.
۲۷. مصنف عبدالرازق، ج ۲، ص ۱۶۴؛ شرح الاخبار، ج ۲، ص ۲۷-۲۸. سن بیهقی، ج ۷، ص ۶۴ و ۱۱۴؛ معجم اوسط، ج ۲، ص ۳۵۷؛ ذریة طاهری، ص ۱۱۵.
۲۸. مقتل الحسین، عبدالرازق مفرد، ص ۳۱۶.
۲۹. طبقات کبری، ج ۵، ص ۳۶۰ و انساب الاشراف، ج ۳، ص ۱۲۲؛ تاریخ طبری، ج ۳، ص ۲۹۲ مقاتل الطالبین، ص ۱۶؛ لهوی، ص ۱۰۰؛ ذریة الخواص، ص ۲۵۸؛ شرح الاخبار، ج ۳، ص ۱۵۶.
۳۰. تاریخ طبری، ج ۴، ص ۳۲۹.
۳۱. ارشاد، ج ۲، ص ۱۱۵؛ مسیر الاحزان، ج ۲، ص ۷۱. السایه و النهایه، ج ۲، ص ۳۱؛ مقتل الحسین ابوحنفی، ص ۲۱۵؛ لهوی، ص ۹۴-۹۳.
۳۲. میر الاحزان، ص ۶۸-۶۹.
۳۳. لهوی، ص ۹۱.
۳۴. احتجاج، ج ۲، ص ۱۰۹. ر.ک: مناقب ابن شهر آشوب، ج ۵، ص ۲۶۱.
۳۵. بلاغات النساء، ص ۲۲.
۳۶. الاخبار الطوال، ص ۲۲۸.
۳۷. مقاتل الطالبین، ص ۷۹.
۳۸. الفتح، ج ۵، ص ۲۴.
۳۹. لهوی، ص ۴۰-۴۱.
۴۰. سید محسن امن بر این باور است که کنیه زینب کبری امکلثوم نیست. (اعیان الشیعه، ج ۷، ص ۱۳۱) ساقی تلاش زیادی کرده است تا تشنان دهد «امکلثوم» کنیه حضرت زینب است؛ اما نصی را تشنان نداده است. (بیوهشی پیرامون بارگاه حضرت زینب، ص ۱۳۹-۱۶۶)

۴۱. العبدی، ص ۱۸.
۴۲. طبقات کبری، ج ۲، ص ۲۰-۱۹.
۴۳. انساب الاشرافه، ج ۲، ص ۴۱-۴۱۱.
۴۴. مناقب ام المؤمنین[ع]، ج ۲، ص ۴۸-۵۰.
۴۵. تاریخ طبری، ج ۴، ص ۱۱۸-۱۱۹.

۴۶. الثقات، ج ۲، ص ۲۰۴.
۴۷. الكامل فی التاریخ، ج ۲، ص ۴۴۱-۴۴۱.
۴۸. مختصر، ص ۶۵.
۴۹. عمدۃ الطالبین، ص ۳۲.